

Mgr Joanna Wojcieszek

Doktorantka

*Międzywydziałowych Środowiskowych Studiów Doktoranckich
przy Wydziale Historycznym*

z siedzibą w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych

Katedra Socjologii Moralności i Aksjologii Ogólnej

Wydział Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji, Uniwersytet Warszawski

Abstynencja alkoholowa jako czynnik rozwoju w świetle wybranych koncepcji teoretycznych

Abstract:

Alcohol abstinence as human development factor in crucial theoretical perspectives

The meaning of human development in the article is precisely clarified taking into consideration three theoretical perspectives, which appeared as surprisingly consistent. Theological teaching (e.g. John Paul II, Benedict XVI) underlines the need of appreciating spiritual dimension of human development, which only can guarantee complete and stable development of person, relations and whole community. Parallel perspective using other concepts may be found in some practitioners and theorists within psychology (e.g. Dąbrowski, Miller) showing crucial role of persistent pursuit for integrity in human person's life. Also applied sociology (e.g. theory of Znaniecki and his followers) complements definition of development underlining the role of social dimension of personal choices and decisions that express important values and remain even beyond average. According to interdisciplinary analysis including mentioned approaches alcohol abstinence may be located in the center of struggling for personal freedom engaged in realisation of love. Such a gift from ourselves transforms human persons and simultaneously also social world they constitute. In the article the trial is taken to point out the outline of some mechanisms of this process both on personal level and in the social horizon. Besides, real examples of social, pedagogical and religious movements including abstinence in their members' formation are taken into consideration, consequently showing the value of such a conscious attitude towards reality in the context of moral, personal and social human development.

Wprowadzenie

Celem niniejszej publikacji jest ukazanie zjawiska abstynencji alkoholowej jako czynnika przyczyniającego się do rozwoju osoby podejmującej wstrzemięźliwość od spożywania alkoholu, rozwoju jej środowiska, a nawet całego społeczeństwa. W kluczowej części publikacji podjęto próbę wyjaśnienia, w jaki sposób pozornie mało istotna decyzja o abstynencji alkoholowej może stać się krokiem ku przeżywaniu życia w wolności, prawdzie, a także być wyrazem miłości względem innych ludzi oraz Stwórcy. Omówienie głównej tezy artykułu poprzedzono ukazaniem wybranych perspektyw teoretycznych opisujących kategorię rozwoju lub

do niej bezpośrednio nawiązujących. Przystępując do namysłu nad zagadnieniem ludzkiego rozwoju dostrzeżono potrzebę interdyscyplinarnego spojrzenia na zasadniczą dla niniejszego artykułu kategorię. Z tego względu w tych rozważaniach odwołano się do tradycji społecznej nauki Kościoła oraz wybranych koncepcji psychologicznych

i socjologicznych. Refleksja nad zagadnieniem abstynencji alkoholowej stanowiącej czynnik rozwoju poprzedzona została obszernym rozwinięciem kwestii, które są kluczowe dla uzasadnienia głównej tezy artykułu. Podjęto także próbę odpowiedzi na pytanie, jakie jest miejsce człowieka w świecie i co stanowi o pełnym rozwoju osoby ludzkiej.

1. Rozwój w wybranych koncepcjach teoretycznych

1.1. Rozwój w katolickiej nauce społecznej

Elementem charakterystycznym, wyróżniającym chrześcijańską myśl o człowieku i otaczającej go rzeczywistości jest uznanie prymatu osoby ludzkiej wobec świata (Nagórny, 1997, s. 65). Prawda o człowieku, godność osoby ludzkiej, jej wartość, istotne cechy i niezbywalne prawa stanowi przewodni temat encykliki Jana Pawła II „*Redemptor hominis*” (za: Zdybicka, 1982, s. 112). W swoim orędziu skierowanym do biskupów i do wiernych świeckich Papież ukazuje, iż <<Istotny sens [...] „panowania” człowieka w świecie widzialnym, zadany mu przez Stwórcę leży w pierwszeństwie etyki przed techniką, leży w prymacie osoby w stosunku do rzeczy, leży w pierwszeństwie ducha wobec materii>> (1982, nr 16). W działaniu ludzkim chodzi o pełny rozwój człowieka, nie zaś mnożenie rzeczy materialnych, którymi mógłby się on posługiwać (tamże). Jan Paweł II przypomina naukę Papieża Pawła VI zawartą w encyklice „*Populorum progressio*”, pozostającą w ścisłej łączności z treścią przesłania Soboru Watykańskiego II. Paweł VI ukazuje w niej, że chodzi o to, <<aby nie tyle „więcej mieć”, ile o to, by „bardziej być”>> (tamże; por. Sobór Watykański II, 1985, nr 35; Paweł VI, 1999, nr 14). Istnieje bowiem realne niebezpieczeństwo, iż wraz z potężnym postępowaniem w opanowaniu przez człowieka świata rzeczy, zgubi on znaczące wątki swego panowania, podporządkowywać będzie swoje człowieczeństwo i stawać się przedmiotem wielorakiej manipulacji poprzez całokształt organizacji życia zbiorowego, system produkcji, a także nacisk środków przekazu społecznego (tamże). Prymat człowieka, którym obdarzył go

Stwórca winien objawić się poprzez zdolność rozwoju siebie na miarę własnej godności. Podkreślenie owego prymatu w nauce społecznej Kościoła wynika między innymi z rozpoznania zagrożeń związanych ze współczesnym postępem technicznym, który nie może być utożsamiany z duchowym rozwojem człowieka oraz całej ludzkości (Nagórny, 1997, s. 66).

Zgodnie z chrześcijańską wizją rozwoju, którą przyjąłem w niniejszych rozważaniach, człowiek obdarzony szczególną godnością powołany jest do podążania ku pełni swojego człowieczeństwa oraz pełni życia w Chrystusie. Realizacja tego powołania jest sprawą pierwszej wagi i powinna stać się podstawową normą aktywności ludzkiej w świecie. Stanowi bowiem o kształcie tworzonej rzeczywistości. Człowiek, który zapomina o potrzebie własnego rozwoju, który degraduje siebie, nie potrafi w sposób harmonijny angażować się w budowanie świata. Jedynie dzięki przywróceniu harmonii wewnętrznej w człowieku możliwy jest prawdziwy ład w świecie oraz w relacji człowieka do świata (Dalla Torre, 1994; za: Nagórny, 1997, s. ok. 63). W nauce społecznej Kościoła bardzo wyraźnie podkreśla się, że aktywność ludzka nie może być skierowana jedynie do świata, a winna być zwrócona na jak najpełniejsze i jak najbardziej owocne wypełnienie przez człowieka swojego powołania na płaszczyźnie życia indywidualnego, jak i społecznego (tamże, s. 63).

Zatroskanie o kształt ludzkiej aktywności, wyraża pytanie znajdujące wyraz w treści encykliki „*Redemptor hominis*”, „dotyczące tego, co najistotniejsze: czy człowiek jako człowiek w kontekście (...) postępu staje się lepszy, duchowo dojrzały, bardziej świadomy godności swego człowieczeństwa, bardziej odpowiedzialny, bardziej otwarty na drugich, zwłaszcza dla potrzebujących, dla słabszych, bardziej gotowy świadczyć i nieść pomoc wszystkim?” (Jan Paweł II, 1982, nr 15). Odpowiedź na to pytanie powinna stać się probierzem sensu aktywności każdego człowieka.

Z przedstawioną myślą koresponduje treść encykliki Benedykta XVI (2009) „*Caritas in veritate*” stanowiącej kontynuację tradycji nauczania społecznego Kościoła promującego integralny rozwój ludzki (tamże, nr 11). Benedykt XVI przypomina o wielkiej prawdzie wyrażonej przez Pawła VI w publikacji „*Populorum progressio*”, iż autentyczny rozwój człowieka dotyczy całości ludzkiej osoby we wszystkich jej wymiarach (tamże; por. także: Paweł VI, 1999, nr 14), a więc jest możliwy wyłącznie dzięki odniesieniu do Stwórcy. Jedynie spotkanie z Bogiem pozwala dostrzec w drugiej osobie obraz Boży, dojść do autentycznego odkrycia innego człowieka

(tenże, 2006, nr 18) oraz do dojrzałej *agape*, która „staje się troską o człowieka i posługą dla drugiego” (tamże, nr 6). Papież ukazuje, że <<Rozwój zakłada wrażliwość na życie duchowe, poważne branie pod uwagę doświadczenia ufności w Bogu, duchowego braterstwa w Chrystusie, zawierzenia się Opatrzności i Miłosierdziu Bożemu, miłości i przebaczenia, wyrzeczenia samego siebie, przyjęcia bliźniego, sprawiedliwości i pokoju. Wszystko to jest nieodzowne do przemienienia „serc kamiennych” w „serca z ciała” (Ez 36, 26), tak by życie na ziemi uczynić „Bożym”, i dlatego godnym człowieka.>> (tamże). Źródła autentycznego rozwoju osoby ludzkiej autor orędzia upatruje w miłości pełnej prawdy - *caritas in veritate* (tenże, 2009, nr 79). Miłość w prawdzie stanowi podstawową siłę napędową prawdziwego ludzkiego rozwoju (tamże, nr 1). Papież ukazuje, że jedynie dzięki miłości zanurzonej w świetle rozumu i wiary możliwy jest rozwój osoby ludzkiej odpowiadający jego godności (Pyc, 2010, s. 13; por. tamże, nr 9). Miłość, o której pisze Benedykt XVI (2009) zostaje człowiekowi podarowana przez Stwórcę (tamże, nr 79) i dodaje odwagi do działania na rzecz dobra innych. Spotkanie z Bogiem zapewnia rozpoznanie w bliźnim Bożego obrazu i odkrycie godności drugiego człowieka. W konsekwencji udziałem człowieka, który wykazuje dbałość o swój integralny rozwój jest doświadczenie duchowego braterstwa i postawy dojrzałej miłości wobec drugiego człowieka (tamże, nr 11; por. także: Pyc, 2010, s. 16). Pełny rozwój wymaga troski o życie duchowe, miłości, przebaczenia, wyrzeczenia się samego siebie, a także przyjęcia drugiej osoby w duchu sprawiedliwości oraz pokoju (Benedykt XVI, 2009, nr 79). Miłość przewyższa sprawiedliwość i uzupełnia ją zgodnie z logiką daru, w duchu miłosierdzia, komunii i bezinteresowności (tamże, nr 6). Potencjał miłości, zło dobrem zwyciężający (por. Rz 12, 21) i „otwierający na wzajemność sumień i wolności” jest konstytutywnym czynnikiem dzielenia się z innymi dobrami oraz zasobami, stanowiącymi źródło rzeczywistego rozwoju (Benedykt XVI, 2009, nr 9). Integralny rozwój umożliwia wierność prawdzie, będącej jedynym gwarantem wolności (tamże, nr 10; por. J 8, 32). Oznacza to, że jedynie miłość pełna prawdy gwarantuje integralny rozwój ludzki realizowany w wolności (Pyc, 2010, s. 16; por. Benedykt XVI, 2009, nr 17). Również Jan Paweł II (1982) w „*Redemptor hominis*” ukazywał, że prawdziwa wolność wymaga rzetelnego stosunku do prawdy (tamże, nr 12). Tę wolność przynosi Chrystus, który wyzwala człowieka od tego, co tę wolność łamie, pomniejsza i ogranicza. Życie w wolności opartej na prawdzie stanowi jedną z cech konstytutywnych i jednocześnie

podstawowy cel pełnego rozwoju człowieka. Pogląd ten jest zasadniczy w refleksji nad zagadnieniem integralnego rozwoju.

1.2. Rozwój w perspektywie psychologii humanistycznej

W niniejszej części artykułu ukazano koncepcje psychologiczne podejmujące problematykę rozwoju człowieka, które w znaczącym stopniu korespondują z wizją prezentowaną w katolickiej nauce społecznej. Niezwykle interesujące podejście do zagadnienia rozwoju osoby ludzkiej odnajduję w subdyscyplinie jaką jest psychologia humanistyczna. Podstawę filozoficzną owego nurtu stanowi między innymi personalizm. W przytoczonej perspektywie człowiek jawi się w swojej istocie jako w głębi kochający, godny zaufania i wykazujący się naturalną tendencją do wzrostu (por. np. Miller, 2018).

Jedną z polskich koncepcji teoretycznych, stworzonych w duchu tak rozumianej afirmacji człowieka jest Kazimierza Dąbrowskiego teoria dezintegracji pozytywnej – koncepcja rozwoju wewnętrznego zupełnie zmieniająca dotychczas istniejący pogląd na pojęcie zdrowia psychicznego. Dąbrowski stworzył oryginalną oraz głęboką wizję egzystencjalnych problemów człowieka i jego duchowego rozwoju, nie pomijając również rozważań transcendentálnych (za: Kawczak, 1989, s. 6). Autor teorii dezintegracji pozytywnej wyjaśnia, że przejście od „egzystencji do esencji” stanowi konsekwencję autentycznego rozwoju duchowego. Pewne aspekty owego ujęcia między egzystencją a esencją zarysowane zostały w myśli filozofów takich jak Kierkegard i Jaspers, lecz pełne zharmonizowanie oraz zintegrowanie z koncepcją rozwoju psychicznego jest dziełem Kazimierza Dąbrowskiego (za: tamże, s. 7).

Jeden z aspektów koncepcji wspomnianego filozofa, psychologa, pedagoga i psychiatry wydaje się szczególnie ciekawy w kontekście zagadnienia podejmowanego w niniejszym artykule problemu psychologicznych i socjologicznych koncepcji teoretycznych. W jednym ze swoich dzieł poświęconych rozwojowi ludzkiemu Dąbrowski (1979) wskazuje, że autentyczny rozwój na jednym z poziomów dezintegracji pozytywnej - poziomie dezintegracji wielopoziomowej spontanicznej - możliwy jest między innymi dzięki „nieprzystosowaniu pozytywnym do otoczenia zewnętrznego i siebie” (tamże, s. 17). Jak wskazuje autor tej koncepcji, zdziwienie w stosunku do świata i siebie, zaniepokojenie sobą oraz środowiskiem zewnętrznym przynosi wstrząsy duchowe, a także dążność do

przeciwstawienia się własnym dynamizmom, jak również niektórym wpływom środowiska zewnętrznego. Człowiek zaczyna poszukiwać innych niż najczęstsze wartości, źle mu z „dotychczasowym sobą” i dotychczasowym wartościowaniem zewnętrznego środowiska, <<źle mu z tym co „jest” i pragnie tego, co „być powinno”>> (tamże). Stąd wynika bunt przeciw „pewnemu sobie” oraz bunt przeciwko pewnym warunkom, a także wartościom środowiska wokół niego. Dążenie do znalezienia „wyższego” siebie tworzy hierarchie, wielopoziomowość wartości w sobie oraz w innych. To, co „wyższe” staje się dużo bardziej znaczące aniżeli osobisty interes płynący z powierzchownej syntonii, „zharmonizowania się” z każdą inną jednostką bądź grupą. Naraża to człowieka – zwłaszcza w początkach przyjmowania takiej postawy – na niezadowolenie innych, chęć do podporządkowania go lub odrzucenia. Jednak w człowieku tym powoli tworzą się autentyczne siły, które nie pozwalają mu na fałszywą postawę (tamże). Jak stwierdza Dąbrowski, <<takie nieprzystosowania pozytywne są zarazem przystosowaniami się do „wyższych wartości” w sobie oraz w otoczeniu.>> (tamże). Na poziomie integracji wtórnej, stanowiącym ostatni etap rozwoju w koncepcji Kazimierza Dąbrowskiego dochodzi do scalenia wszystkich dynamizmów i w konsekwencji łączenia ich z osobowością (tamże, s. 25). Do głównych dynamizmów na tym poziomie należy kilka elementów, między innymi autonomia, wykluczająca nadmierną zależność od wszelkich postaw egoistycznych i posługiwania się pozorami (tamże, s. 25-26). Kolejnym wymienianym dynamizmem jest autentyzm, opierający się na dynamizmie autonomii, wysokiej empatii, a także bliskości osobowości oraz jej ideału (tamże, s. 26). Autonomia tworzy i ustala esencję społeczną i indywidualną osobowość. Istotnym elementem integracji wtórnej jest dynamizm odpowiedzialności – odpowiedzialności we własnym środowisku wewnętrznym oraz coraz bardziej rosnącej odpowiedzialności za środowisko zewnętrzne, kontakty z ludźmi, działalność grup społecznych, za najszersze kręgi społeczeństwa, a nawet całokształt rozwoju człowieka (tamże, s. 26-27). Integracja wtórna składa się także z dynamizmu opisywanego przez Dąbrowskiego jako empatia na najwyższym poziomie (tamże, s. 27). Jest to empatia globalna, najgłębiej uwrażliwiona, czynna, powszechna i promieniująca na wszystkich. Opisana czynność osobowości powoduje rozwijanie pełnego miłości i przyjaźni stosunku do innych, szanowania ich jedyności oraz niepowtarzalności. Empatia na najwyższym poziomie niesie ze sobą gotowość do dzielenia z innymi życia, pomocy, ofiary oraz podźwignania innych. Według Dąbrowskiego osiągnięcie czwartego, ostatniego poziomu duchowego rozwoju

odzwierciedla „rozwój empatii, troski oraz poczucia odpowiedzialności za całe społeczeństwo” (tamże, s. 7).

Ze skarbca intelektualnego psychologii humanistycznej czerpie także psycholog i psychiatra William R. Miller, znany przede wszystkim z bycia współtwórcą tzw. Dialogu Motywującego. W kontekście analizowanego w tym artykule zagadnienia warto poświęcić szczególną uwagę konceptowi „*lovingkindness*”. „*Lovingkindness*” jest tym, co stanowi ducha nie tylko skutecznej pracy terapeutycznej, ale istotę owocnego życia opartego na pełnym miłości i dobroci stosunku do siebie oraz do drugiego człowieka w ogóle (Miller, 2018). Jest to stan, ku któremu zmierza wzrost każdego człowieka stworzonego na obraz Boży, greckie *telos*, natura, esencja Boga, do której człowiek dąży, plan na to, kim powinniśmy się stać (tamże).

Źródłem konceptu, o którym mowa należy upatrywać nie tylko w myśli psychologów humanistycznych takich jak Carl Rogers, ale przede wszystkim w bogactwie i tradycji wielkich religii oraz systemów filozoficznych, w których sercu, zdaniem Millera, znajduje się postawa „*lovingkindness*”. Koncept „*lovingkindness*” zbudowany jest wokół kilku kluczowych pojęć pochodzących ze wspomnianych wielkich tradycji (tamże). Wśród owych terminów znajduje się hebrajskie słowo *hesed* - w religii judaistycznej rozumiane jako miłość, łaska, dobroć, wierność, funkcjonujące w chrześcijaństwie, pochodzące z greki pojęcie *kharis*, oznaczające dawanie bez oczekiwania zwrotu i *agápē* – pojęcie odzwierciedlające najwyższą formę miłości, miłość nieegoistyczną, jaką żywi Bóg do ludzi, *rahmah* - termin wywodzący się z tradycji islamu oznaczający miłosierdzie oraz *mettā* – wyrażające w buddyzmie bezwarunkową troskę, uniwersalną miłość i życzliwość (Wspólnota Buddyjska Triratna, 2018). William R. Miller wyróżnił dwanaście owoców „*lovingkindness*”, do których należą: troska, współczucie, pragnienie uwolnienia od cierpienia, empatia, chęć zrozumienia doświadczenia drugiej osoby, wdzięczność, docenianie tego, co się otrzymało, hojność, oznaczająca nie tylko dawanie, ale także cieszenie się faktem, że dajemy, nadzieja, afirmacja, nawyk zauważania tego, co jest dobre w innych i w świecie, przebaczenie, cierpliwość, pokora, wdzięczność, gotowość do pomocy oraz uступliwość (Miller, 2018). Według twórcy opisywanej koncepcji dążenie do „*lovingkindness*” zmienia człowieka, który zaczyna kochać bez oczekiwania na wzajemność i stanowi o jego rozwoju.

1.3. Rozwój w perspektywie socjologicznej

Jednym z socjologicznych ujęć definicyjnych pojęcia *rozwój* jest propozycja teoretyczna klasyka polskiej socjologii - Jana Szczepańskiego. Autor dzieła „*Elementarne pojęcia socjologii*” formułuje pogląd, iż system społeczny *rozwija* się, jeżeli zmiany w nim zachodzące prowadzą do zróżnicowania oraz wzbogacenia jego elementów lub stosunków zachodzących między nimi (Szczepański, 1970, s. 505). Tego rodzaju socjologiczne ujęcie *rozwoju* wydaje się jednak niewystarczające, bowiem nie koncentruje się na relacji wolnej i suwerennej osoby do, obdarzonego tymi samymi przymiotami, społeczeństwa (por. np. Krąpiec, 1982, s. 71-72). Rozważania socjologiczne w sposób pośredni, ale interesujący powiązane z kategorią rozwoju można odnaleźć w koncepcjach poruszających problematykę dewiacji i konformizmu.

Jedną z kluczowych koncepcji związanych z tematyką, w perspektywie której podjęto analizę zjawisko abstynencji, jest teoria nadnormalności cywilizacyjnej Floriana Znanieckiego. Dla przedmiotu tych rozważań ważnym jest zdefiniowanie pojęcia „nadnormalność”. Znany polski filozof i socjolog w swoim dziele „*Ludzie terazniejsi a cywilizacja przyszłości*” podkreśla, że nadnormalność, zachodzi wtedy, gdy człowiek pozostając w danej roli „czyni więcej lub lepiej niż wymaga wzór osobowy stosowany w tego rodzaju rolach przez ludzi normalnych, bądź wzbogacając twórczymi przyczynkami systemu kulturalne, w których ramach spełnia swe obiektywne zadanie (...) tak przekształcając własnym postępowaniem dany wzór osobowy, że staje się bogatszym lub doskonalszym z punktu widzenia sprawdzianów, według których w danej cywilizacji tego rodzaju wzory są oceniane” (Znaniecki, 1974, s. 309).

Człowiek nadnormalny dąży do zmiany części zastanych norm kulturowych, do zastąpienia ich przez normy w jego mniemaniu doskonalsze, bardziej adekwatne. Dystans wobec zastanych norm jest warunkiem zmiany, ale to dążenie do zmiany kulturowej stanowi podstawową cechę nadnormalności. Owa zmiana może mieć charakter czynny, innowacyjny, ale także bierny w postaci świadomego powstrzymywania się od akceptacji nowych wzorców, przez nadnormalnego uznawanych za niesłuszne (tamże). Zmiana normy kulturowej musi przyczyniać się do reorganizacji społecznej i kulturowej - doskonaleniu społeczeństwa oraz kultury. W teorii Znanieckiego twórczy, świadomy podmiot, który nie waha się wejść

w konflikt z zastanym porządkiem, odgrywa niezwykle znaczącą rolę dla kultury (za: Pyszczek, 2013). Poza dążeniem do zmiany kulturowej kolejną konstytutywną cechą postawy nadnormalnej stanowi indywidualizm (tamże, s. 143).

Twórca teorii nadnormalności cywilizacyjnej rozumie indywidualizm jako wykraczanie poza wymagania związane z pełnieniem określonych ról społecznych oraz chęć samodzielnego ich kształtowania (Znaniński, 1974). Konstytutywną cechą postawy nadnormalnej jest także prospołeczność definiowana jako wszelkie zachowanie przynoszące pomyślność innym, które nie ma natury wymiany - nie jest związane z pewnością jakiegokolwiek rekompensaty. Znaczący jest fakt, iż aktywność człowieka nadnormalnego stanowi odpowiedź na dostrzegany przez niego problem społeczny, który jest zupełnie bądź częściowo niezauważany przez jego środowisko. Koncepcja Znanińskiego wydaje mi się szczególnie cenna, ponieważ łączy on w swojej teorii dwie perspektywy – społeczną i indywidualną. Dla autora teorii nadnormalności ważny jest także społeczny kontekst funkcjonowania jednostki.

W opisaną teorię nadnormalności cywilizacyjnej stworzoną przez Floriana Znanińskiego oraz w koncepcji dezintegracji pozytywnej, której autorem jest Kazimierz Dąbrowski dostrzec można duże podobieństwo polegające na podkreśleniu wartości i znaczącego wkładu w życie społeczne tych, którzy różnią się od innych i wykraczają w swoim działaniu poza zastane normy kulturowe i społeczne. Florian Znaniński, jeden z wybitnych myślicieli, z którymi Kazimierz Dąbrowski zetknął się podczas studiów na Uniwersytecie Poznańskim mógł mieć zatem pewien wpływ na rozwój jego myśli.

Jednym z nielicznych bezpośrednich nawiązań do teorii nadnormalności cywilizacyjnej, o którym warto wspomnieć, jest koncepcja dewiacji pozytywnej rozwijana przez Jerzego Kwaśniewskiego, kontynuatora pracy badawczej nad dewiacją i konformizmem, którą podjął Adam Podgórecki – lider środowiska uprawiającego „socjologię niepokoju moralnego” (za: Pyszczek, 2013, s. 129). Dewiant - w myśli Kwaśniewskiego - posiada analogiczne cechy jak człowiek nadnormalny u Znanińskiego. Postawę określaną mianem pozytywnej dewiacji społecznej cechuje przede wszystkim rzadkie występowanie, odbiegające od pozwalającej się zaobserwować „przeciętności”, „odchylenie od normy rozumianej jako podstawa powinności, wzorów czy oczekiwań społecznych dotyczących tego, jak uczestnik danej społeczności winien się zachowywać” w konkretnej sytuacji czy „pełnić określoną rolę społeczną” (za: tamże, s. 216). W opisywanej postawie mamy do czynienia z łamaniem „górną” granicą oczekiwań społecznych, wzorów lub

powinności. W zachowaniu dewianta pozytywnego występuje swego rodzaju bunt skierowany przeciwko przyjętym w danym środowisku standardom, który - w odróżnieniu od antagonizmu negatywnego - zawsze związany jest z jednoczesnym szacunkiem wobec jakiegoś innego porządku, a także prospołeczny charakter motywacji. Ponadto, elementem konstytuującym zachowanie jako pozytywną dewiację społeczną są wywoływane przez nie, zamierzone przez dewianta skutki społeczne określone przez Kwaśniewskiego „obiektywnie pozytywną dezorganizacją społeczną” stającą się środkiem reorganizacji porządku społecznego na wyższym poziomie cywilizacyjnym (za: tamże, s. 217-218).

Ukazanie perspektyw teoretycznych opisujących rozwój człowieka i całego społeczeństwa lub nawiązujących do poruszanej w artykule problematyki stanowi wprowadzenie teoretyczne poprzedzające omówienie głównej tezy artykułu, nad którym pochylono się w kolejnej części publikacji.

2. Abstynencja alkoholowa jako czynnik rozwoju

W kluczowej części rozważań podjęto próbę wykazania, że w świetle przedstawionych koncepcji abstynencja alkoholowa stanowi czynnik rozwoju dla podejmującej ją osoby, dla jej społeczności oraz całego społeczeństwa. Jednym z celów tego artykułu jest ukazanie, w jaki sposób wstrzemięźliwość alkoholowa może przyczyniać się do przeżywania życia w prawdzie, wolności i być wyrazem miłości względem innych, a także - w pewnych okolicznościach - wobec Boga.

Refleksja ta dotyczyć będzie abstynencji przyjętej świadomie i dobrowolnie, za którą stoi osobista, świadoma decyzja danej osoby, nie zaś decyzja wynikająca z różnych przyczyn, takich jak np. brak pieniędzy, czy strach przed spożywaniem napojów alkoholowych. Źródło zachowywania abstynencji decyduje bowiem o rozmaitych skutkach, jakie niesie ze sobą wstrzemięźliwość alkoholowa. Abstynencja nieprzeżywana w sposób świadomy może nie przynieść pozytywnych zmian, a nawet zaowocować poczuciem straty (Wojcieszek, 2001, s. 4).

Pierwszą poważną zmianą, która stanowi konsekwencję podjęcia dobrowolnej abstynencji oraz niezwykle istotny element rozwoju, jest życie w wolności. Doświadczenie wolności jest istotą przyjęcia postawy abstynenckiej (Wojcieszek, 2010, s. 8-9). Osoba decydująca się podjąć wstrzemięźliwość alkoholową wchodzi w obszar wolności, tym samym niezwykle mocno doświadczając własnej podmiotowości. Dla wielu osób pozornie drobny krok polegający na podjęciu

abstynencji alkoholowej staje się decyzją uruchamiającą ich rozwój w kierunku osobowej pełni oraz wolności (tamże). W katolickiej nauce społecznej ta wolność jest darem Bożym, drogą do wolności jest jednak osobista indywidualna praca człowieka podejmującego decyzję o wstrzeźliwości alkoholowej (tamże, s. 9). Osoba wstrzymująca się od spożywania napojów alkoholowych, mimo funkcjonującej powszechnie normy jaką jest kulturalne korzystanie z owej używki, zyskuje i rozwija w sobie bardzo istotną kompetencję, jaką jest świadome decydowanie o sobie, poczucie niezależności od wpływów i od zdania innych, odporność na krytykę, a nawet i zgoda na odrzucenie. Innymi słowy, świadomie i dobrowolnie podjęta decyzja o abstynencji może być źródłem życia odważnego, bez lęku, życia w pełnej wolności. Decyzja o abstynencji najpierw kształtuje człowieka ją podejmującego, a następnie otoczenie, które zaczyna dostrzegać irracjonalność kulturowego przymusu picia, a nawet zmienia własną postawę względem spożywania napojów alkoholowych. Tak więc osobiste postanowienie jednej osoby może stać się złącznikiem większej społecznej zmiany.

Z wolnością ściśle wiąże się kolejna zmiana, jaką pociąga za sobą decyzja o abstynencji alkoholowej – życie w prawdzie (Wojcieszek, 2001, s. 6). Człowiek niepijący spotyka się z rzeczywistością bezpośrednią, taką, jaką ona jest. Abstynent to osoba, która dobrowolnie wyrzeka się prostej metody unikania zmierzania się z dotykającym go cierpieniem i niewyszukanego sposobu autoregulacji. Przyjmuje otaczający go świat bez zniekształceń, jest otwarty na rzeczywistość, pozostaje z nią w pełnym kontakcie (tamże). W konsekwencji osoba podejmująca wstrzeźliwość alkoholową wyrabia w sobie zdolność do przyjęcia trudności, cierpienia, trudów życia w całej ich prawdziwości oraz przeżycia ich w sposób konstruktywny. Wybór abstynenckiej drogi życia oznacza więc wybór prawdy, a także tego, co pociąga za sobą życie w pełnym kontakcie z rzeczywistością. Krzysztof Wojcieszek w artykule poświęconym zagadnieniu abstynencji ukazuje, iż wstrzeźliwość alkoholowa staje się w tym kontekście „dojrzałym uznaniem wartości życia, świata, swojej drogi i swojej egzystencji takimi, jakie są” (tamże). Istotą abstynencji jest zatem próba życia odważnego, pełniejszego. W decyzji o abstynencji zawiera się głębokie zanurzenie w rzeczywistość, zaufanie do niej, afirmacja życia, prawdy, mająca „moc sprawczą w naszym życiu”, swoiście uruchamiając je i dynamizując (tamże). Rezygnacja z pewnego dobra, jakim jest alkohol stanowi więc jedynie wyraz abstynencji, natomiast nie jest jej główną treścią (tamże). Stanowisko to warte jest podkreślenia w kontekście ujmowania abstynencji jedynie jako postawy, której rdzeniem jest

powstrzymanie się od czegoś, często kojarzące się jako zachowanie dla człowieka niekorzystne, negatywne oraz ograniczające.

W perspektywie powyższej refleksji abstynencja alkoholowa jawi się nie jako ograniczenie, a wprost przeciwnie – postawa prowadząca do życia odważnego, pełnego zaufania, pozbawiona lęku przed rzeczywistością i tego, co ze sobą niesie. W takim rozumieniu element ograniczenia wiążący się z podjęciem decyzji o abstynencji stanowi czynnik rozwojowy, wyzwalaający pozytywną zmianę w samym człowieku i w otaczającym go środowisku.

Jednym z najbardziej wyrazistych świadectw niezwykle znaczącego wpływu abstynencji alkoholowej na rozwój podejmującej ją osoby oraz jej otoczenia jest życie grupy ludzi, dla których decyzja o wstrzemięźliwości od spożywania napojów alkoholowych stała się źródłem nowej egzystencji. Chodzi o osoby będące trzeźwymi alkoholikami, które przebyły długą i wymagającą drogę do wyzwolenia z nałogu. Decyzja o podjęciu świadomej i dobrowolnej walki z uzależnieniem poprzez abstynencję była kluczowym elementem ich rozwoju (tamże, s. 7). Opisanie tak niezwyklej drogi stopniowego zbliżania się do pełni życia zasługuje na odrębną publikację. W niniejszych rozważaniach przybliżono jedynie miejsce abstynencji i jej znaczenie dla rozwoju w dwóch wybranych ruchach społecznych, w których wstrzemięźliwość alkoholowa stanowi jeden z głównych elementów programu ideowego.

Istnieje szczególna droga abstynencji alkoholowej, której istotę stanowi życie w wolności, bez lęku, życie w prawdzie. Jest nią wstrzemięźliwość alkoholowa podejmowana w ramach członkostwa w Krucjacie Wyzwolenia Człowieka – katolickim ruchu powołanym przez ks. Franciszka Blachnickiego i Ruch Światło-Życie w 1979 r. w odpowiedzi na wezwanie Jana Pawła II skierowane do Polaków na początku pontyfikatu: „Proszę abyście przeciwstawiali się wszystkiemu, co uwłacza ludzkiej godności i poniża obyczaje zdrowego społeczeństwa, co czasem może aż zagrażać jego egzystencji i dobru wspólnemu” (za: Blachnicki, 2013, s. 5). Przytoczone słowa Jana Pawła II stały się bezpośrednią inspiracją do podjęcia krucjaty stanowiącej czyn odnowy moralnej polskiego społeczeństwa oraz „nadzwyczajną akcję na rzecz ratowania narodu od alkoholizmu oraz innych zagrożeń” (tamże).

Już sama nazwa ruchu zawierająca w sobie słowo „wyzwolenie” wskazuje na istotę programu stworzonego przez ks. Blachnickiego. Krucjata Wyzwolenia Człowieka jest samodzielnym, autonomicznym programem i planem działania skierowanym do wszystkich ludzi dobrej woli, którzy pragną ratować naród

z nałogów społecznych. Krucjata wpisuje się więc w bogatą polską tradycję ruchu trzeźwościowego oraz dorobku wielu towarzystw trzeźwości działających w okresie minionych dwustu lat, które kładły nacisk na obronę „substancji narodowej” (Frysztacki, 2009, s. 107).

Podstawowym zobowiązaniem członka Kruczaty jest zachowanie całkowitej abstynencji od spożywania napojów alkoholowych w okresie przynależności do ruchu. Dobrowolna abstynencja osób mających możliwość korzystania z alkoholu, podjęcie postu - czyli wyrzeczenie się pewnego dobra, stanowić ma duchową pomoc i czyn miłości wobec osób dotkniętych nieszczęściem alkoholizmu.

Abstynencja podejmowana w ramach członkostwa w Kruczacie, związane z nią życie w wolności ma szczególny wymiar, ze względu na uzdolnienie do miłości względem cierpiących bliźnich. Ks. Franciszek Blachnicki (2010) podkreśla, że zdolność do uczynienia bezinteresownego daru z siebie najgłębiej ujawnia istotę wolności osoby ludzkiej. W publikacji „Wolni i wyzwalający” założyciel Kruczaty Wyzwolenia Człowieka ukazuje: „Najgłębiej istotę wolności człowieka ujawnia to, że potrafi on w sposób wolny uczynić dar z siebie, czyli ofiarować siebie drugiej osobie lub jakiejś ogólnej wartości dobrej i służącej dobru innych. To oddanie siebie musi przy tym cechować się bezinteresownością. Ludzkość zawsze pielęgnowała głęboki szacunek wobec tej zdolności człowieka: czynienia daru z siebie, i stopień bezinteresowności służby był zawsze miernikiem szacunku, podziwu i uznania dla człowieka. Współczesna fenomenologia osoby definiuje ją jako uzdolnienie i przeznaczenie do posiadania siebie w dawaniu siebie. Tę zdolność osoby i tę postawę określa się też mianem miłości - i tutaj to słowo - tak dziś wieloznaczne - występuje w swoim pierwotnym, czystym znaczeniu” (tamże, s. 17).

Ks. Blachnicki ukazuje, iż wolność jest przymiotem Bożej natury, zaś człowiek ze względu na podobieństwo Boże, które w sobie zawiera jest również powołany do życia w wolności, a przez to do posiadania siebie w dawaniu siebie. Wolność staje się warunkiem czynienia daru z siebie, jest także wolnością „dla miłości” realizowaną w relacji do Boga oraz innych ludzi (tamże, s. 18). Abstynencja podjęta w ramach członkostwa w Kruczacie Wyzwolenia Człowieka stanowi służbę, czyn miłości bliźniego, wyciągnięcie ku drugiemu pomocnej ręki. Człowiek zaś poprzez służbę innym we wspólnocie ludzkiej osiąga pełnię człowieczeństwa, a tym samym pełnię rozwoju (Nagórny, 1997, s. 62).

Abstynencja w Kruczacie Wyzwolenia Człowieka jest wyrazem odpowiedzialności za innych, za cały polski naród. Założyciel ruchu podkreśla, że „Jeżeli

dzisiaj jest potrzebny Polakom jakiś czyn patriotyczny, czyn wyzwolenczy, to jest nim czyn abstynencki, rezygnacja z picia alkoholu, odrzucenie trucizny, która rozkłada ducha narodu” (Blachnicki, 2010, s. 20). Wstrzemięźliwość alkoholowa podjęta w ramach przynależności do Krucjaty wyraża przeciwstawienie się złu, jakim jest zniewolenie przez nałóg.

W świetle przyjętego rozumienia integralnego rozwoju człowieka abstynencja alkoholowa jawi się wyraźnie jako czynnik rozwoju. Członek Krucjaty Wyzwolenia Człowieka to osoba, który wykazuje się wrażliwością na los innych, zwłaszcza tych cierpiących, odznacza się odpowiedzialnością za środowisko zewnętrzne i za troskaniem o kondycję swojego narodu. Siłę do życia w wolności, prawdzie i miłości względem bliźnich czerpie z bliskości ze Stwórcą.

W przytoczonych wcześniej perspektywach teoretycznych wymienione elementy zostały opisane jako wyraz integralnego rozwoju. Zarówno w katolickiej nauce społecznej, jak i w koncepcjach badaczy reprezentujących psychologię humanistyczną zawarta jest myśl, iż integralny rozwój człowieka wiąże się z większą duchową dojrzałością, świadomością godności swego człowieczeństwa, odpowiedzialnością, otwarciem na drugich, zwłaszcza tych słabszych, gotowością do niesienia innym pomocy. Gest podjęcia wstrzemięźliwości alkoholowej w intencji osób żyjących w zniewoleniu wyraża dojrzałą, najwyższą formę miłości - *agape*, o której mowa w nauce społecznej Kościoła, a także w Williama R. Millera koncepcji „*lovingkindness*”. Walkę o wyzwolenie narodu z nałogu pełną pokoju, łagodności, miłosierdzia i współczucia opisują także pojęcia takie jak *hesed*, *kharis*, *rahmah*, czy *mettā* stanowiące terminy, wokół których Miller zbudował koncept „*lovingkindness*”. W perspektywie koncepcji „*lovingkindness*” decyzja o abstynencji jest elementem wzrostu człowieka zbliżającego się tym samym do greckiego *telos* – esencji Boga, celu ludzkiego rozwoju. Z kolei w świetle koncepcji dezintegracji pozytywnej abstynencja, podejmowana w imię wyższych wartości zdaje się być wyrazem integracji wtórnej osoby. Świadczy bowiem o „dynamizmie odpowiedzialności”, „empatii na najwyższym poziomie” powodujących rozwijanie pełnego miłości stosunku do innych ludzi, uzdalniających do podjęcia ofiary, pomocy i odpowiedzialności za całe społeczeństwo.

Ruchem społecznym, w którym abstynencja alkoholowa stanowi jedną z zasad programu wychowawczego jest Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej¹.

¹ Wątek harcerzy należących do Związku Harcerstwa Polskiego pomijam celowo, z uwagi na zmianę przepisów prawa harcerskiego dotyczących palenia tytoniu i spożywania napojów alkoholowych, jaka nastąpiła w 2017r. podczas 39. Zjazdu Nadzwyczajnego ZHP. Delegaci 39. Zjazdu zmienili

U podstaw harcerstwa leży zaczerpnięta ze skautingu, harmonizująca z polską tradycją idea wychowania młodzieży poprzez służbę Bogu, Polsce oraz bliźnim (Czopowicz, 2010, s. 44). „Harcerstwo to walka o pełnego doskonałego człowieka (...) mocnego intelektem, uczuciem i wolą” (Grażyński, 1935, s. 21; tenże, 1933, s. 9, 23), człowieka głęboko religijnego, którego religijność nie jest ucieczką od życia i świata (Szczygieł, 1932, s. 50). Ideał takiego wychowania zawarty został w Przyrzeczeniu i Prawie harcerskim, powstałych u zarania ruchu harcerskiego. Prawo harcerskie zawiera ogólne drogowskazy, ujmuje styl harcerskiego życia, wyraża postulowany ideał oraz wyznacza kierunek (Czopowicz, 2010, s. 45-47).

Nieuleganie oraz przeciwstawianie się różnego rodzaju nałogom stanowi szczególny rodzaj służby i podniesione zostało do rangi ideowego wymogu zapisanego w Prawie Harcerskim. Praktykowana w środowisku harcerskim zasada całkowitej abstynencji od tytoniu i alkoholu stała się środkiem do wychowania wolnego człowieka, a także misją społeczną. Jest to droga do wyrabiania charakteru, wzmacniania woli i pracy nad sobą (tamże, s. 49).

Owocem harcerskiej formacji, której elementem jest abstynencja ma być człowiek służący innym czynną miłością zasadzającą się na szacunku, rycerskości, uczynności, wrażliwości społecznej, oraz poczuciu wewnętrznego obowiązku wypływającego z miłości do Boga oraz ludzi (tamże). Ideą harcerstwa jest stworzenie grupy inicjatorów – organizatorów – „typu człowieka, który (...) potrafi w każdym środowisku poruszyć zaśnieżonym zniecieruchomieniem form, ożywić, dźwignąć, ulepszyć” (Lewandowska, 1935, s. 9-10).

W świetle przedstawionych powyżej koncepcji teoretycznych bezpośrednio lub pośrednio opisujących czynniki warunkujące ludzki rozwój lub o nim świadczące, abstynencja alkoholowa podejmowana w Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej stanowi jeden z kluczowych elementów przyczyniających się do integralnego rozwoju samego harcerza, rozkwitu społeczności w jakiej on funkcjonuje oraz w konsekwencji - całego narodu. Osobista formacja harcerza, który dzięki zachowywaniu abstynencji od alkoholu wyrabia swój charakter jest wyrazem dążenia do znalezienia „wyższego” siebie, które to dążenie w koncepcji dezintegracji pozytywnej stanowi jeden z istotnych elementów integracji wtórnej. Wstrzemięźliwość od spożywania napojów alkoholowych świadczy również o dynamizmie odpowiedzialności oraz pozytywnym nieprzystosowaniu do otoczenia,

brzmienie punktu 10. Prawa Harcerskiego nakazującego abstynencję od alkoholu i powstrzymywanie się od palenia tytoniu.

zdaniem Dąbrowskiego, cechującym osoby osiągające najwyższy poziom rozwoju wewnętrznego. Harcerz zachowujący abstynencję alkoholową wyrabia w sobie cechy istotne dla dobrego współżycia z innymi. Abstynencja alkoholowa podejmowana w ramach przynależności do Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej stanowi także poważny krok na drodze do przyjęcia postawy „*lovingkindness*”, która koresponduje z myślą o powołaniu człowieka zawartą w katolickiej nauce społecznej.

W społecznym odbiorze dobrowolne powstrzymanie się od picia alkoholu uznawane jest często za zachowanie nonkonformistyczne, odbiegające od kulturowo przyjętych norm, do jakich należy korzystanie ze wspomnianej używki w sposób umiarkowany, a niekiedy nawet za postępowanie buntownicze, będące wyrazem niezgody na panujący status quo. W świetle przywołanej wcześniej koncepcji dezintegracji pozytywnej wpisującej się w nurt psychologii humanistycznej świadomy, dobrowolny abstynent to osoba, którą charakteryzuje nieprzystosowanie pozytywne do otoczenia zewnętrznego i siebie (w przypadku osób, które przed podjęciem decyzji o abstynencji spożywały alkohol, a czasem i nadużywały go), bunt przeciwko warunkom i wartościom otaczającego środowiska, który jest ważnym elementem rozwoju jednostki. Odnosząc się także do teorii socjologicznych poruszających problematykę dewiacji i konformizmu, ukaże znaczenie abstynencji alkoholowej dla rozwoju całego społeczeństwa.

W perspektywie Floriana Znanieckiego teorii nadnormalności cywilizacyjnej dobrowolna abstynencja podejmowana w ramach przynależności do ruchu społecznego należy do klasy zjawisk określanых terminem „nonkonformizmu innowacyjnego”, „konstruktywnego antagonizmu”, czy „cywilizacyjnej nadnormalności” stanowiąc skuteczną próbę funkcjonowania w oparciu o diametralnie inne wzory niż te, które akceptuje środowisko” (za: Kwaśniewski, 1976, s. 215). W świetle owej teorii abstynencja jako zachowanie odbiegające od konformistycznie uzgodnionej normy ogólnej, jest zachowaniem innowacyjnym i twórczym dla osoby ją podejmującej i całego społeczeństwa (za: Podgórecki, 1969, s. 30).

Obecność osób, które w sposób wolny zdecydowały o niekorzystaniu z alkoholu przełamuje powszechny w polskim społeczeństwie kulturowy nakaz picia, jest załączkiem nowej kultury oraz ukazuje pozostałym jednostkom możliwość wyboru innego stylu życia. Abstynent podejmujący wstrzeźliwość w ramach przynależności do Krucjaty Wyzwolenia Człowieka, czy Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej to człowiek „nadnormalny” dążący do głębokiej zmiany kulturowej – wyzwolenia narodu z nałogu alkoholowego oraz zastąpienia zastanych reguł

związanych z konsumpcją alkoholu przez bardziej adekwatne normy. Środkiem do wspomnianej zmiany kulturowej jest świadome powstrzymywanie się od akceptacji kulturowych wzorców picia uznawanych przez abstynenta za niesłuszne. Osobę podejmującą abstynencję cechują więc przymioty stanowiące konstytutywne cechy postawy nadnormalnej do jakich należą: indywidualizm - wykraczanie poza wymagania charakterystyczne dla pewnych ról społecznych, a także pragnienie samodzielnego kształtowania owych wymagań, prospołeczność rozumiana jako zachowanie przynoszące pomyślność innym, niezwiązane z pewnością jakiegokolwiek rekompensaty, dostrzeganie problemu niezauważanego lub lekceważonego przez otoczenie oraz przede wszystkim – dążenie do reorganizacji społecznej i kulturowej.

Warto zaznaczyć, iż refleksje zawarte w niniejszym artykule wpisują się w koncepcję trzech nurtów w moralności - typów zagadnień oraz postaw życiowych - jakie według znanej socjolog moralności Marii Ossowskiej można dostrzec zarówno w dziełach etycznych, jak i w obiegowych poglądach moralnych (Ossowska, 1983, s. 300).

Ukazana problematyka odzwierciedla rozważania dwóch spośród trzech nurtów moralności - nurtu perfekcjonistycznego oraz nurtu społecznego. Nurt perfekcjonistyczny dotyczy zagadnień w których przejawia się troska o własny poziom, osiągnięcie własnej doskonałości. Człowiek moralny w owym nurcie to osoba, która stawia sobie wymagania, wznosi się ku jakiemuś wzorowi. Jak pisze Ossowska, perfekcjonista ubiega się o rzeczy rzadkie i trudne, ma poczucie przewagi nad tymi, co żyją życiem łatwym (tamże, s. 303). Rozważane zagadnienie wpisuje się także w nurt społeczny. W nurcie perfekcjonistycznym moralność wiązała się ze skupieniem na własnej osobie, zaabsorbowaniu własną doskonałością, w nurcie społecznym zaś moralność dotyczy stosunku jednej istoty do drugiej – w tym przypadku stosunku człowieka do człowieka (tamże, s. 304). Nurt społeczny opisuje działania osób, które cechuje szczególna wrażliwość, jak pisze Maria Ossowska – czułość na krzywdę społeczną, kult ofiarności i solidarności, troska o dobre współzycie ludzi (tamże).

Abstynencja alkoholowa podejmowana w ramach członkostwa w przywołanych ruchach stanowi realizację postawy charakterystycznej dla przedstawionych nurtów - perfekcjonistycznego lub społecznego, przewycięzania siebie, stawiania sobie wymagań, dążenia do pewnego ideału bądź czynów wynikających z wrażliwości na ludzką krzywdę oraz poczucia solidarności z innymi

jest istotnym aspektem programu Krucjaty Wyzwolenia Człowieka i Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej.

Konkluzje

Przeprowadzona analiza wskazuje, że w świetle przedstawionych koncepcji teoretycznych świadoma i dobrowolna abstynencja alkoholowa stanowi czynnik rozwoju dla podejmującej osoby, rozwoju jej otoczenia społecznego oraz całego społeczeństwa. Jak ukazano w powyższych rozważaniach wstrzemięźliwość alkoholowa pozwala na życie w wolności i w prawdzie, które są podstawą integralnego rozwoju. Abstynencja podejmowana w ramach przynależności do ruchów społecznych takich jak Krucjata Wyzwolenia Człowieka, czy Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, jest czynnikiem rozwoju przede wszystkim ze względu na jej prospołeczny charakter. W katolickiej nauce społecznej oraz w przywołanych koncepcjach psychologii humanistycznej – w Kazimierza Dąbrowskiego teorii dezintegracji pozytywnej, a także koncepcie „*lovingkindness*” zaprezentowanym przez Williama R. Millera, zdolność do dojrzałej *agape* stającej się troską o drugiego, służbą dla niego realizowaną w prawdzie, świadczy o autentycznym ludzkim rozwoju i jest gwarantem wzrostu odpowiadającego godności człowieka. Gotowość do dawania siebie innym stanowi o wypełnianiu ludzkiego powołania zapisanego przez Boga w sercu każdego człowieka.

W powyższych rozważaniach podkreślony został także wpływ wstrzemięźliwości alkoholowej na rozwój całego społeczeństwa. W świetle teorii nadnormalności cywilizacyjnej stworzonej przez Floriana Znanieckiego oraz w koncepcji pozytywnej dewiacji społecznej, którą na gruncie polskim rozwijał między innymi Jerzy Kwaśniewski, abstynencja alkoholowa jest zacznym nowej kultury - elementem reorganizacji społecznej i kulturowej, do której dąży człowiek określany „nadnormalnym”. Można więc powiedzieć, że w świetle różnorodnych perspektyw teoretycznych abstynencja alkoholowa jest czynnikiem jednoznacznie przyczyniającym się do ludzkiego rozwoju we wszystkich jego wymiarach.

Bibliografia:

Benedykt XVI, (2009), *Encyklika „Caritas in Veritate” Ojca Świętego Benedykta XVI do biskupów, prezbiterów i diakonów, do osób konsekrowanych i wszystkich wiernych świeckich o integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie*, Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej.

- Benedykt XVI, (2006), *Encyklika „Deus caritas est” Ojca Świętego Benedykta XVI do biskupów, prezbiterów i diakonów, do osób konsekrowanych i wszystkich wiernych świeckich o miłości chrześcijańskiej*, Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej: Katolicka Agencja Informacyjna.
- Blachnicki F., (2013), *Podręcznik Krucjaty Wyzwolenia Człowieka*, Kraków: Wydawnictwo Światło-Życie.
- Blachnicki F., (2010), *Wolni i wyzwalający*, Kraków: Wydawnictwo Światło-Życie.
- Czopowicz S., (2010), *Szczera wola i zniewolenie. Harcerstwo w Polsce 1945-1980. Zarys problematyki ideowej i wychowawczej*, Warszawa: Niezależne Wydawnictwo Harcerskie.
- Dąbrowski K., (1979), *Psychoterapia przez rozwój*, Warszawa: Wydawnictwo „Prasa ZSL”.
- Frysztacki K., (2009), *Socjologia problemów społecznych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Grażyński M., (1935), *Dokąd zdążamy*, Katowice.
- Grażyński M., (1933), *Gawędy i przemówienia harcerskie. Rok 1926-1932*, Katowice.
- Jan Paweł II, (1982), *Redemptor Hominis*, (w:) *Jan Paweł II: Redemptor Hominis. Tekst i komentarze*, Z. Zdybicka (red.), Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Kawczak A., (1989), *Przedmowa*, (w:) *Elementy filozofii rozwoju*, K. Dąbrowski, s. 3-10, Warszawa: Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej.
- Krapiec M. A., (1982), *Osoba i społeczność*, (w:) *Jan Paweł II: Redemptor Hominis. Tekst i komentarze*, Z. Zdybicka (red.), (63-74), Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Kwaśniewski J., (1976), *Pozytywna dewiacja społeczna*, *Studia socjologiczne*, nr 3(62), s. 215-232.
- Lewandowska I., (1935), *Praca młodzieży*, *Skrzydła*, nr 11-12, s. 9-10.
- Miller W. R., (13.06.2018), *Postawa miłosierdzia w praktyce profesjonalisty*, Warszawa, Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego, wykład.
- Nagórny J., (1997), *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Ossowska M., (1983), *Trzy nurty w moralności*, (w:) *M. Ossowska: o człowieku, moralności i nauce. Miscellanea*, M. Ofierska i M. Smoła (zebr. i oprac.), s. 300-309, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Paweł VI, (1999), *Encyklika „Populorum progressio” (o popieraniu rozwoju ludów) Ojca Świętego Pawła VI do biskupów, kapłanów, zakonników, do wiernych całego świata katolickiego oraz do wszystkich ludzi dobrej woli*, Wrocław: TUM - Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych [Biblia Tysiąclecia]*, (2012), wyd. 5, Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Podgórecki A., (1969), *Patologia życia społecznego*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

- Pyc M., (2010), *Integralny rozwój człowieka w Chrystusie w miłości i prawdzie w świetle encykliki „Caritas in veritate”*, (w:) *Caritas in veritate*, M. Antoniewicz (red.), s. 7-18, Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Wydział Teologiczny. Redakcja Wydawnictw.
- Pyszczek G., (2013), *Nadnormalność jako zjawisko społeczne. Wokół klasycznej koncepcji Floriana Znanieckiego*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- Sobór Watykański II, (1985), *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej.
- Szczepański J., (1970), *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Szczygieł W., (1932), *Wychowanie obywatelsko-państwowe w harcerstwie*, *Harc mistrz*, nr 5, s. 45-57.
- Wojcieszek K. A., (2001), *Abstynencja? Ależ tak!*, *Świat problemów*, nr 11, s. 4-8.
- Wojcieszek K. A., (2010), *Wstęp*, (w:) *Wolni i wyzwalający*, F. Blachnicki, s. 7-11, Kraków: Wydawnictwo Światło-Życie.
- Wspólnota Buddyjska Triratna, <http://www.buddyzm.info.pl/2017/03/12/rozwijanie-metta/>, dostęp: czerwiec 2018.
- Zdybicka Z., (1982), *Personalistyczne podstawy prawdy o człowieku zbawionym*, (w:) *Jan Paweł II: Redemptor Hominis. Tekst i komentarze*, Z. Zdybicka, (red.), s. 111-128, Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Znaniecki F., (1974), *Ludzie terazniejsi a cywilizacja przyszłości*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.